

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**ЗАВДАННЯ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

для студентів IV курсу

**Харків
2005**

З М І С Т

<u>Загальні положення.....</u>	<u>3</u>
<u>Тема 1. Предмет, система і джерела екологічного права.....</u>	<u>5</u>
<u>Тема 2. Право власності на природні ресурси.....</u>	<u>6</u>
<u>Тема 3. Управління в галузі природокористування й охорони довкілля.....</u>	<u>9</u>
<u>Тема 4. Екологічні права й обов'язки громадян.....</u>	<u>11</u>
<u>Тема 5. Право землекористування.....</u>	<u>14</u>
<u>Тема 6. Право водокористування.....</u>	<u>16</u>
<u>Тема 7. Право користування надрами.....</u>	<u>19</u>
<u>Тема 8. Право користування рослинним світом.....</u>	<u>23</u>
<u>Тема 9. Право використання тваринного світу.....</u>	<u>26</u>
<u>Тема 10. Правове регулювання використання й охорони атмосферного повітря.....</u>	<u>31</u>
<u>Тема 11. Право користування природно-заповідним фондом України.....</u>	<u>35</u>

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Завдання підготовлено з урахуванням майбутнього фаху студентів. Вони охоплюють теми курсу, які потребують поглибленого вивчення. З більшості тем проводяться практичні заняття, а дві найважливіші виносяться на семінарські заняття (колоквиуми).

Завдання призначені для надання допомоги студентам і мають за мету: поглиблення знань із теоретичного матеріалу курсу; набуття навичок практичного застосування норм екологічного законодавства, самостійного грамотного проведення юридичного аналізу обставин, наведених у завданнях; закріплення вміння обґрунтовано й мотивовано приймати рішення; удосконалення навичок самостійної роботи з науковими джерелами й актами.

Під час підготовки до занять необхідно уважно вивчити відповідні розділи рекомендованої навчальної літератури (Екологічне право України: Підруч. / За ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. – Х.: Право, 2005; Гетьман А.П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України: Навч. посіб. – Х.: Основа, 1998), конспекти лекцій, нормативні акти, еколого-правову літературу, матеріали опублікованої практики. Пропонується проаналізувати керівні роз'яснення Верховного Суду України з питань охорони навколишнього природного середовища (Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 10 груд. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 502; Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 27 черв. 2001 р. // Екол. законодавство України. – Х.: Одиссей, 2002), роз'яснення Вищого господарського суду України, викладені у відповідних постановах, та ін. інформаційну літературу.

Виконуючи завдання, слід розглянути обставини справи, проаналізувати їх, з'ясувати всі питання й дати письмову відповідь на них у вигляді розгорнутих, обґрунтованих рішень із посиланням на конкретні приписи нормативно-правових актів.

У випадках, коли відсутні необхідні еколого-правові приписи, можливе додаткове (субсидіарне) застосування норм інших галузей законодавства.

Тема 1. ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА І ДЖЕРЕЛА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Колоквіум

На розгляд виносяться наступні питання.

1. Поняття “екологічні відносини”, їх різновиди (земельні, водні, лісові, атмосферно-повітряні тощо).

2. Поняття “екологічне право”. Підгалузі екологічного права (водне, лісове, гірниче, фауністичне та ін.), основні правові інститути, Загальна і Особлива частини.

3. Особливості методу правового регулювання екологічних відносин.

4. Співвідношення екологічного права й екологічного законодавства. Поняття і класифікація джерел екологічного права. Закони й підзаконні нормативні акти. Акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, державна реєстрація цих актів і її правові наслідки.

5. Правила додаткового (субсидіарного) застосування норм інших галузей права в регулюванні екологічних відносин.

6. Роль судово-господарської практики в регулюванні екологічних відносин.

Основні нормативні акти

Конституція України. – К., 1996 (статті 13; 14; 16; 41; 66; 142).

Зб. законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища: У 7 т. – Чернівці, 1996-1998.

Тема 2. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ

Завдання

1. Громадянин Канади Т. звернувся до Мукачівської міськради із заявою про повернення йому в приватну власність земельної ділянки, яку він отримав у спадщину в 1938 р. На підтвердження своїх вимог він надав посвідчені посольством України в Канаді копії правоустановчих документів. Міськрада відмовила в задоволенні заяви у зв'язку із забудовою даної земельної ділянки військовими об'єктами і запропонувала отримати іншу, розмір якої встановлений чинним Земельним кодексом України. Для задоволення своїх вимог Т. звернувся до суду.

Вирішіть справу. Визначте порядок і умови придбання у приватну власність земельних ділянок іноземними громадянами.

2. Цегельний завод уклав із сільськогосподарським ТОВ “Зоря” договір оренди кар’єру строком на три роки для видобутку глини як корисної копалини місцевого значення. Орендну плату завод згідно з договором мав сплачувати у вигляді п’яти тисяч штук цегли щомісяця. У зв’язку з тим, що завод систематично порушував строки й розміри орендної плати, ТОВ “Зоря” звернулося до суду з позовом про дострокове припинення договору оренди.

Яке рішення має прийняти суд? Які правові наслідки визнання угод недійсними?

3. Приватний підприємець К. розводив у неволі для продажу за кордон екзотичних тварин, окремі види яких було занесено до Червоної книги України. Державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища вважає дії К. незаконними, тому звернувся до суду з позовом про вилучення тварин і скасування реєстрації приватного підприємця за незаконну діяльність.

Вирішіть справу. Які підстави та порядок виникнення права приватної власності на об’єкти тваринного світу?

4. Приватний навчальний заклад мав у своєму розпорядженні окремих будинок, земельна ділянка під яким була надана йому в тимчасове користування терміном до 2002 р. Коли строк користування землею скінчився, міськрада відмовила у продовженні терміну тимчасового користування, запропонувавши переоформити земельну ділянку у власність або в оренду. Вважаючи дії міськради незаконними, навчальний заклад звернувся до суду.

Чи є рішення міськради законним?

5. Напередодні Нового року ТОВ „Хвоя” уклало договір із лісництвом на заготівлю та продаж хвойних порід дерев. Податкова інспекція заборонила товариству продаж дерев тому, що вважає їх незаконно добутими. ТОВ „Хвоя” звернулося до суду за захистом своїх прав.

Яке рішення має прийняти суд? Які види відповідальності за порушення права державної власності на ліси?

6. Селищна рада надала фермеру С. в оренду ставок для розведення риби строком на 25 років. Рибінспекція вважає, що цей договір має бути погоджений з органами рибоохорони, тому заборонила фермеру використовувати водойму. Прокурор району, розглянувши скаргу фермера на дії рибінспекції, звернувся до суду з позовом про припинення договору оренди у зв’язку з порушенням права державної власності на води.

Вирішіть справу.

7. Борисов звернувся до селищної ради із заявою про приватизацію земельної ділянки з розташованими на ній житловим будинком і господарсь-

кими будівлями, власником яких він став за заповітом. З'ясувалося, що Борисов уже приватизував земельну ділянку в садівничому товаристві за місцем роботи. Крім того, йому належить земельна ділянка розміром 0,1 га в м. Харкові, яку він придбав у власність у Сидорова. Селищна рада відмовила Борисову у приватизації земельної ділянки. Вважаючи це рішення незаконним, Борисов звернувся до суду.

Яке рішення має прийняти суд? Який порядок приватизації земель громадянами?

8. Іноземна юридична особа виявила бажання придбати у власність земельну ділянку під АЗС, яка належить їй на праві приватної власності. Миськрада прийняла рішення про укладення договору купівлі-продажу, визначивши ціну земельної ділянки втричі вищу за оціночну вартість. Іноземна юридична особа визнала ціну занадто високою і звернулася за роз'ясненням до Кабінету Міністрів України, який відмовив їй у позитивному вирішенні питання, вважаючи, що питання приватизації земель мають розглядати органи управління по земельних ресурсах.

Вирішіть справу. Зазначте особливості придбання у власність земельних ділянок комунальної власності.

9. Фермер К. уклав із Земельним банком договір застави строком на п'ять років на належну йому земельну ділянку площею 30 га. Після закінчення строку договору К. не повернув позики, і банк відповідно до виконавчого надпису нотаріуса вилучив земельну ділянку. Це змусило К. звернутися до суду. Свої вимоги він обґрунтував тим, що позику не зміг повернути, бо протягом двох років через посуху був неврожай. До того ж, на його думку, право власності на землю може припинити лише орган, який це право надав.

Вирішіть справу.

Основні нормативні акти

Земельний кодекс України // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 46. – Ст.2038.

Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 р. (зі змінами та доповненнями) // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 10. – Ст. 79.

Про іпотеку: Закон України від 5 черв. 2003 р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 28. – Ст.1362

Про затвердження Порядку зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб: Пост. Кабінету Міністрів України // Там же. – 2002. – № 15. – Ст.818.

Про затвердження Положення про технічний паспорт земельної діля-

нки, яка виставляється на земельні торги: Пост. Кабінету Міністрів України від 16 трав. 2002 р. // Там же. – 2002. – № 21. – Ст.1026.

Про розмежування земель державної і комунальної власності: Закон України від 5 лют. 2004 р. // Там же. – 2004. – № 28. – Ч.1. – Ст.1849.

Т е м а 3. У П Р А В Л І Н Н Я В Г А Л У З І П Р И Р О Д О К О Р И С Т У В А Н Н Я Й О Х О Р О Н И Д О В К І Л Л Я

К о л о к в і у м

1. Загальна характеристика управління в галузі природокористування й охорони довкілля. Поняття й види управління в галузі екології.

2. Органи державного управління природокористуванням і охороною довкілля спеціальної компетенції. Правовий статус Міністерства охорони навколишнього природного середовища.

3. Участь громадськості в управлінні природокористуванням і охороною довкілля.

4. Поняття й загальна характеристика функцій управління в галузі природокористування й охорони довкілля. Організаційні функції управління. Правове забезпечення обліку природних ресурсів і ведення природоресурсових кадастрів. Правове забезпечення функції екологічного прогнозування.

5. Попереджувально-охоронні функції управління в галузі природокористування й охорони довкілля: екологічний моніторинг; екологічний контроль; екологічна експертиза. Їх правове забезпечення.

6. Інші функції управління у сфері природокористування й охорони довкілля. Інформування про стан навколишнього природного середовища (екологічне інформування). Вирішення екологічних спорів.

7. Процесуальний порядок здійснення функцій управління природокористуванням і охороною довкілля.

О с н о в н і н о р м а т и в н і а к т и

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 черв. 1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

Про Основні напрямки державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 5 берез. 1998 р. // Там же. – 1998. – № 38-39. – Ст.248.

Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 берез. 1998 р. № 391 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13. – Ст.495 (зі змін. та доп.).

Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у

сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів: Указ Президента України від 15 верес. 2003 р. // Уряд. кур'єр. – 24 верес. 2003. – № 178.

Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лют. 1995 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 8. – Ст.54.

Положення про регіональні кадастри природних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2001 р. № 1781 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 1. – Ст. 10.

Т е м а 4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

З а в д а н н я

10. До центру громадської екологічної адвокатури звернулася громадська організація мам м. Соснівки, діти яких хворіють на флюроз (руйнування зубів) і остеопороз (руйнування кісткової тканини) внаслідок перевищення гранично допустимих концентрацій фтору в підземних джерелах водопостачання. На основі матеріалів різних експертів та інформації наукових організацій, включаючи Всесвітню Організацію Здоров'я, а також висновків численних експертиз зазначено, що основним джерелом забруднення підземних вод фтором є Західноукраїнська Компанія.

Визначте коло суспільних правовідносин. Які підстави та наслідки проведення громадської екологічної експертизи? Чи можливо довести причинний зв'язок між забрудненням довкілля різними речовинами та хворобою дітей? Визначте поняття “екологічна шкода” та порядок її відшкодування.

11. У місті Миколаєві на березі Південно-Бузького лиману закрите акціонерне товариство “Ніка-Тера” розпочало будівництво терміналу (порту) для перевантаження калійних добрив. Це будівництво проводилося з порушенням відповідних норм і стандартів, розпочалося без позитивного висновку державної екологічної експертизи. Дізнавшись про це, громадськість міста звернулася до різних органів, і будівництво було призупинено у зв'язку з порушенням природоохоронного законодавства. Паралельно громадськість провела екологічну експертизу, результати якої засвідчили неможливість будівництва такого об'єкта в даній місцевості, оскільки це завдало б суттєвої шкоди довкіллю і загрожувало б здоров'ю людей.

Міністерство охорони навколишнього природного середовища затвердило позитивний висновок державної екологічної експертизи, не врахувавши думку громадськості, достовірні дані щодо стану небезпеки даної місцевості, порушивши порядок проведення державної екологічної експертизи. Зокрема, замовниками не була опублікована заява про екологічні наслідки діяльності та інше.

У яких випадках проведення державної екологічної експертизи є обов'язковим? Визначте порядок її проведення, порядок припинення будівництва у зв'язку з порушенням екологічного законодавства та компетенцію державних органів у цій сфері. Розгляньте форми участі громадськості у вирішенні екологічних спорів. Вирішіть справу.

12. Під час судового розгляду справи мешканців села Н. щодо забруднення повітря агрофірмою “Провесінь” виникла необхідність звернутися до головного лікаря районної лікарні з проханням надати інформацію про стан захворюваності серед мешканців села. Протягом місяця інформація надана не була. Адвокат звернувся із скаргою до начальника обласного управління охорони здоров'я.

Вирішіть справу. Визначте коло суспільних правовідносин. Визначте порядок і строк надання інформації, її поняття й види.

13. Із колективним зверненням до Уповноваженого із прав людини звернулись мешканці м. Ізюма, які наводять наступні факти порушення їх конституційних прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст.50 Конституції України):

а) Ізюмський молокозавод здійснив аварійний скид неочищених фекальних стічних вод в об'ємі 10 тис. м³, що призвело до забруднення ґрунтових вод;

б) надані достовірні факти щодо недотримання санітарних норм приватним підприємством при будівництві мінісирзаводу, скидання неочищених стоків і відходів виробництва у водойми.

Дайте правову оцінку ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення. Охарактеризуйте форми захисту конституційних екологічних прав громадян.

14. Артемов звернувся з позовом до міського суду Московського району про усунення перешкод у здійсненні екологічних прав, які чинить його сусід Бондарев. У позовній заяві зазначено, що громадянин Бондарев розташував на земельній ділянці (суміжній з садибою) автомайстерню. На відкритому повітрі та в гаражі, який міститься поряд з будинком Артемова, він фарбує машини екологічно небезпечними речовинами; протягом доби порушується спокій через гуркіт машин. Крім того, сусід обладнав на дорозі загального користування мийку для автомобілів, обмеживши цим право користування землями загального користування усім громадянам. Водні стоки, насичені різними речовинами та маслами, забруднюють і подвір'я.

Вирішіть справу. Які порушення екологічних прав громадян мають місце?

15. Група громадян, які мешкають у будинках, розташованих біля високовольтної мережі електропередач, звернулася з позовом до місцевого суду, в якому просила стягнути з дирекції мережі високовольтних електропередач суму збитків, завданих здоров'ю громадян шкідливим впливом електромагнітних полів. Відповідач позовні вимоги не визнав, заявивши при цьому, що в його діях вина відсутня.

Складіть проект рішення суду. Вирішіть справу. Визначте підстави та порядок відшкодування заподіяної шкоди і стягнення коштів на лікування та оздоровлення потерпілих.

О с н о в н і н о р м а т и в н і а к т и

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 черв. 1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 42. – Ст. 546 (зі змін. та доп.).

Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лют. 1995 р. // Там же. – 1995. – № 8. – Ст. 54.

Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. // Там же. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя: Закон України від 24 лют. 1994 р. // Там же. – 1994. – № 27. – Ст. 218 (зі змін. та доп.).

Про відходи: Закон України від 5 берез. 1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13. – Ст. 483 (зі змін. та доп.).

Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30 черв. 1995 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 27. – Ст. 198.

Про стандартизацію: Закон України від 17 трав. 2001 р. // Там же. – 2001. – № 31. – Ст. 145.

Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 9 лют. 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 7. – Ст. 268.

Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14 лют. 2001 р. // Там же. – 2000. – № 7. – Ст. 245.

Т е м а 5. П РА В О З Е М Л Е К О Р И С Т У В А Н Н Я

З а в д а н н я

16. Згідно з рішенням обласної ради сільськогосподарському акціонерному товариству було передано у приватну власність 20 га земель, розташованих поза межами прибережної захисної смуги – водоохоронної зони озера, під сінокоси. Державний інспектор з використання й охорони земель області

порушив перед радою питання про скасування вказаного рішення, оскільки, як він вважає, воно суперечить чинному законодавству. Сесія обласної ради визнала зазначене рішення чинним. Державний інспектор звернувся з позовом до господарського суду про визнання рішення ради недійсним.

Чи може бути позов задоволений? Вирішіть справу.

17. Під час проведення митного огляду автотранспортних засобів, що перетинали митний кордон України, державний інспектор у кількох рефрижераторах виявив контейнери з гумусом (родючим шаром ґрунту). Документів, які б давали право на вивезення ґрунту, у водіїв рефрижераторів не було. Вони пояснили, що після розвантаження багажу на одному з підприємств міста до них звернувся працівник сільськогосподарської фірми, який запропонував на вигідних умовах придбати ґрунт.

Вирішіть справу.

18. Для ремонту ділянки автомобільної дороги буді-вельне управління здійснювало зняття ґрунтового покриття на сусідньому земельному масиві, орендованому виробничим сільськогосподарським кооперативом. У зв'язку з цим начальник управління й голова кооперативу уклали договір, згідно з яким управління взяло на себе обов'язок збудувати водойму для кооперативу на ділянці, з якої вивезена земля. Вважаючи дії посадових осіб, які уклали договір, незаконними, прокурор району звернувся з позовом до суду про стягнення з управління на користь кооперативу 80 тис. грн (витрати, необхідні для приведення даної земельної ділянки в належний стан).

Вирішіть справу.

19. При виконанні бурових робіт підприємствами нафтоуправління забруднено нафтою більше 80 га сільськогосподарських угідь, які орендуються сільськогосподарськими підприємствами.

Визначте види і суб'єктів відповідальності за дане правопорушення.

Основні нормативні акти

Земельний кодекс України, у ред. від 25 жовт. 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 46. – Ст.2038 (зі змін. та доп.).

Про оренду землі: Закон України від 6 жовт. 1998 р. у ред. від 5 листоп. 2003 р. // Там же. – 2003. – № 44. – Ст.2288.

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 трав. 2003 р. // Там же. – 2003. – № 23. – Ст. 1014.

Про меліорацію земель: Закон України від 14 січ. 2000 р. // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 6. – Ст.2000.

Про фермерське господарство: Закон України від 19 черв. 2003 р. //

Там же. – 2003. – № 29. – Ст. 1430.

Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 черв. 2003 р. // Там же. – 2003. – № 29. – Ст.1432.

Про охорону земель: Закон України від 19 черв. 2003 р. // Там же. – 2003. – № 29. – Ст.1431.

Про землеустрій: Закон України від 22 трав. 2003 р. // Там же. – 2003. – № 25. – Ст. 1178.

Про порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: Пост. Кабінету Міністрів України від 19 квіт. 1993 р. // Зб. законодавчих актів. – 1997. – Т.2. – С.64.

Про затвердження порядку користування землями водного фонду: Пост. Кабінету Міністрів України від 13 трав. 1996 р. // ЗП України. – 1996. – № 11. – Ст.326.

Про утворення Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель: Пост. Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – Ст.2978.

Т е м а 6. ПРАВО ВОДОКОРИСТУВАННЯ

З а в д а н н я

20. При спорудженні водозабірної експлуатаційної свердловини на землях сільськогосподарського кооперативу було виявлено запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому водоносному горизонті дві свердловини й організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але кооператив оскаржив це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством (ст. 90 ЗК України) він має право використовувати не тільки землю, але й підземні води, які знаходяться на його території.

Дайте висновок по справі. Охарактеризуйте підстави виникнення спеціального права водокористування.

21. Під час будівництва водопровідних споруд було встановлено три пояси санітарної охорони водопроводів. У зв'язку з гострою нестачею вільних земель водокористувач (міськводопровід) збудував на території, що належить до першого поясу зони санітарної охорони, авторемонтну майстерню зі складом. Районна державна адміністрація, вважаючи дії міськводопроводу порушенням правил користування водами, анулювала дозвіл на спеціальне водокористування.

Чи можна вважати законними дії районної державної адміністрації? Який порядок припинення права водокористування?

22. Целюлозно-паперова фабрика проводила скидання стічних вод через очисні споруди, будівництво яких повністю не було завершено. Це унеможливило використання річки для ведення рибного господарства та питного водопостачання. Начальник обласного державного управління охорони навколишнього природного середовища звернувся до прокурора області із заявою про притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за порушення чинного законодавства.

Як вирішити справу? Які умови скидання зворотних вод у водні об'єкти?

23. За вказівкою капітана іноземного танкера, що знаходився в територіальних водах України, було скинуто 350 т забруднюючих речовин з метою завчасно підготувати резервуари до прийому нафти та скоротити час перебування в порту. Факт скидання не був зареєстрований у судових документах. Прибувши в пункт призначення, капітан судна відмовився пред'явити посадовим особам порту документи по обліку операцій з речовинами, що є шкідливими для живих ресурсів моря та здоров'я людини.

Чи правомірні дії капітана танкера? Які органи можуть перевіряти правильність реєстрації операцій з речовинами, що є шкідливими для живих ресурсів моря та здоров'я людини, і притягати до відповідальності?

24. КП "Харківкомуночиствод" звернулося з позовною заявою в господарський суд до кінотеатру "Москва" про стягнення підвищеної плати за скидання стічних вод у міську каналізацію з врахуванням того, що відповідач не одержав на це дозволу позивача. Відповідач позовні вимоги позивача не визнав, зазначивши, що договір між сторонами існує, вторинному водокористувачеві дозвіл на спеціальне водокористування не потрібен.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд? Дайте класифікацію видів водокористування. Які правові наслідки самовільного користування водними об'єктами?

Основні нормативні акти

Водний кодекс України // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 24. – Ст.214 (зі змін. та доп.).

Про питну воду і питне водопостачання: Закон України від 10 січ. 2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 6. – Ст.223.

Порядок погодження і видачі дозволів на спеціальне водокористування: Пост. Кабінету Міністрів України від 13 берез. 2002 р. № 321 // Там же. – 2002. – № 12. – Ст. 590.

Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: Пост.

Кабінету Міністрів України від 18 груд. 1998 р. // Там же. – 1998. – № 51. – Ст.31.

Правила охорони внутрішнього моря і територіальних вод від забруднення та засмічення: Пост. Кабінету Міністрів України від 29 лют. 1996 р. // ЗП України. – 1996. – № 8. – Ст.241.

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності на них: Пост. Кабінету Міністрів України від 8 трав. 1996 р. // Там же. –1996. – № 10. – Ст. 318.

Перелік водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: Пост. Кабінету Міністрів України від 11 груд. 1996 р. // ЗП України. – 1996.– № 21. – Ст. 584.

Порядок відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування: Пост. Кабінету Міністрів України № 966 від 14 серп. 1996 р. // Там же. –1996. – № 16. – Ст.453 (зі змін. та доп.).

Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів: Наказ Мінекобезпеки від 18 трав. 1995 р. // Бюл. нормативних актів. – 1995. – № 11; 1996. – № 4. – С. 4 (зі змін. та доп.).

Такси для обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних підприємствами, організаціями і громадянами України, іноземними юридичними особами та іноземними громадянами, внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України: Додаток до Постанови КМУ від 3 лип. 1995 р. № 484 // ЗП України. – 1995. – № 9. – Ст. 235.

Т е м а 7. ПРАВО КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

З а в д а н н я

25. Підприємство по видобуванню залізної руди звернулося до Міністерства охорони навколишнього природного середовища із клопотанням про надання гірничого відводу в межах 15 га земель, що знаходяться в користуванні сільськогосподарського підприємства “Дружба”. Міністерство навколишнього природного середовища України відмовило під приводом того, що питання відводу не було узгоджене із землекористувачами. Крім того, вирішення даного питання не належить до його компетенції.

Вирішіть справу. Який порядок надання ділянок надр для видобутку корисних копалин? Дайте поняття “гірничий відвід”.

26. Директор сільськогосподарського підприємства звернувся до районної ради за наданням гірничого відводу для видобування глини, виявленої на землях підприємства. Передбачалося виготовляти і реалізовувати гон-

чарні вироби. Районна рада відмовила підприємству в наданні гірничого відводу, посилаючись на ст.23 Кодексу про надра України. Директор підприємства звернувся до районного прокурора за консультацією.

Підготуйте письмову консультацію. Визначте порядок розробки родовищ корисних копалин місцевого значення.

27. Коломієць видобував на присадибній ділянці глину та пісок і використовував їх для будівництва житлового будинку. Частина добутого піску він продав сусідові для теплиці. Органи державного гірничого нагляду заборонили Коломійцю видобування корисних копалин і притягли його до відповідальності. Коломієць звернувся зі скаргою до районного прокурора, бо вважав, що він як власник землі має право видобувати корисні копалини для своїх потреб.

Вирішіть справу. Який порядок видобування корисних копалин власниками землі? Яку відповідальність встановлено за незаконне видобування корисних копалин?

28. Миколайчук, який працював раніше гірничим майстром на вугільній шахті, вирішив зайнятися підприємницькою діяльністю по видобуванню корисних копалин будівельної групи (піску, глини, гравію). Він звернувся до райдержадміністрації за місцем проживання із заявою про реєстрацію його як приватного підприємця. У наданні ліцензії йому було відмовлено на тій підставі, що громадяни можуть добувати корисні копалини лише для своїх особистих господарських і побутових потреб. Миколайчук, не погодившись із зазначеним рішенням, звернувся до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд? Який порядок надання громадянам надр у користування?

29. Геологорозвідувальне підприємство під час геологічного вивчення надр почало дослідно-промислово розробку родовищ корисних копалин загальнодержавного значення на приватних землях господарства Титова. Фермер вважає, що його права порушено, оскільки питання про надання земельної ділянки під гірничий відвід з ним не узгоджувалося. Він звернувся до суду. У судовому засіданні геологорозвідувальне підприємство заперечило позов, посилаючись на те, що відповідно до ст. 20 КпН України при геологічному вивченні надр гірничий відвід не надається, а ліцензію на проведення зазначених робіт воно має.

Вирішіть справу. Висвітліть порядок надання надр у користування для геологічного вивчення, у тому числі і для геолого-промислової розробки корисних копалин.

30. Комплексною перевіркою додержання законодавства про викори-

стання й охорону надр працівниками Міністерства охорони навколишнього природного середовища України встановлено, що на виконання робіт по геологічному вивченню надр та дослідно-промислової розробки родовища корисних копалин загальнодержавного рівня укладено контракт з іноземною фірмою “Дельта”. Однак фірма здійснює зазначені види діяльності за відсутності спеціальної ліцензії; проводить забудову площ залягання цих копалин без наявності проектно-кошторисної документації, необхідних дозволів на виконання вказаних робіт і їх гранично-геологічного обґрунтування.

Представники фірми у процесі перевірки дали пояснення, зазначивши, що вони зводять переважно будівлі із склометалевих збірних конструкцій, які після виконання робіт по видобуванню корисних копалин підлягають знесенню, про що відомо територіальному органу гірничого нагляду. Вони перерахували на рахунок територіального органу гірничого нагляду кошти в іноземній валюті.

За наслідками перевірки додержання законодавства про використання й охорону надр на відповідальних осіб іноземної фірми було накладено адміністративні штрафи в розмірі 2,5 тис. грн і передано до прокуратури матеріали про порушення кримінальної справи на керівників територіальних органів геологічного контролю й гірничого нагляду.

Окресліть коло суспільних правовідносин. Дайте обґрунтування по справі та вирішіть її по суті.

Основні нормативні акти

Кодекс України про надра // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 36. – Ст.340 (зі змін. та доп.).

Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Пост. Кабінету Міністрів України від 2 жовт. 2003 р. № 1540 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 40. – Ст. 2100.

Про державну геологічну службу: Закон України від 4 лист. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 51. – Ст.456 (зі змін. та доп.).

Про внесення змін і доповнень до Інструкції про порядок обчислення і справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин: Наказ Мінекології України від 9 січ. 2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 5. – Ст. 218.

Про внесення змін і доповнень до Інструкції про порядок обчислення і справляння плати за користування надрами в цілях, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин: Наказ Мінекології України від 9 січ. 2002 р. // Там же. – 2002. – № 5. – Ст. 219.

Порядок та загальні умови проведення конкурсів на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами: Пост. Кабінету Міністрів України від 17 верес. 2003 р. № 1475 // Там же. – 2003. – № 38. –

Т е м а 8. ПРАВО КОРИСТУВАННЯ РОСЛИННИМ СВІТОМ

З а в д а н н я

31. Сидоров для ведення особистого сільського господарства отримав у власність земельну ділянку розміром 25 га, до складу якої увійшла ділянка лісу (5га). Після виділення ділянки в натурі Сидоров заборонив односельцям на цій землі збирати гриби, ягоди, лікарські рослини тощо. У суді доведено факт того, що він відібрав два кошики суниць у подружжя Т., зібраних на лісовій площі, вважаючи це своєю власністю.

Визначте коло правовідносин. Чи підлягає позов подружжя Т. задоволенню? Вирішіть справу.

32. Центр стратегічних наукових досліджень звернувся до обласної ради із клопотанням про надання лісових угідь для розміщення лабораторії і проведення науково-дослідних робіт з метою виявлення впливу радіоактивного забруднення на стан довкілля. На наданих угіддях розпочалися будівельні роботи. Під час прийняття наукових споруд в експлуатацію начальник обласного управління охорони навколишнього природного середовища відмовився підписувати відповідні документи, вважаючи, що таке будівництво здійснювалося з порушенням лісового законодавства.

Чи можна визнати законними дії начальника управління охорони навколишнього природного середовища? Охарактеризуйте види спеціального використання лісових ресурсів і порядок їх надання в користування.

33. Лісгосп уклав договір оренди з добровільним спортивним товариством “Промінь” про надання земельної ділянки лісового фонду строком на п’ять років для культурно-оздоровчої і туристичної діяльності. Товариство “Промінь” розпочало вирубку дерев та кущів, планування території під будівництво тенісних кортів, майданчиків, жилих і нежилих приміщень капітального типу. Лісгосп заявив, що вирубка здійснюється незаконно, і подав позов до господарського суду про відшкодування заподіяної шкоди.

Вирішіть справу. Назвіть підстави і порядок виникнення користування земельними ділянками лісового фонду в культурно-оздоровчих і туристичних цілях, а також висвітліть порядок відшкодування заподіяної шкоди.

34. Старший державний інспектор наклав адміністративний штраф на орендаря Трет’якова, який вирубував 6 м³ деревини на орендованій землі лісового фонду, і звернувся до суду з позовом про відшкодування заподіяної шкоди і про вилучення земель лісового фонду. Трет’яков пояснив, що йому

передано в оренду 20 га землі, на якій були сухостійні полезахисні насадження, і за умовами договору йому дозволено використовувати їх для власних потреб.

Чи підлягає позов задоволенню? Вирішіть справу.

35. Спеціалізованому лісгосподарському підприємству для заготівлі деревини надано в постійне користування земельну ділянку лісового фонду. Не чекаючи отримання документа про посвідчення права спеціального лісокористування, підприємство на окремих місцях ділянки розпочало заготівлю другорядних лісових матеріалів.

Визначте порядок виникнення спеціальних видів права лісокористування. Які документи посвідчують це право? В яких випадках можна розпочинати і здійснювати спеціальне право лісокористування без документа, що його посвідчує?

36. Біля свого будинку на вулиці Павлов самовільно зрубав чотири тополі, а також дві ялинки на присадибній ділянці. Протокол про незаконну вирубку дерев на території міста було передано до суду для притягнення винного до матеріальної відповідальності. Павлов заявив, що дерева заважали проникненню світла до помешкання і що вони є його власністю, оскільки їх посадив ще його батько. Присадибну ділянку Павлов приватизував. Незважаючи на це, суд виніс рішення про притягнення Павлова до цивільно-правової відповідальності за незаконне знищення вказаних дерев.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте правовий режим деревно-чагарникової рослинності.

37. Романов звинувачувався у знищенні лісового масиву шляхом навмисного підпалу. Лісгосп обчислив розмір шкоди без урахування вартості вирощування нових лісових культур. У свою чергу слідчий виніс постанову про зменшення суми цивільного позову, виключивши з неї вартість проведених робіт по ліквідації пожежі та очищенню території. За думкою адвоката Романова, із загальної суми заподіяної шкоди слід також виключити суму, на яку лісгосп може реалізувати деревину лісу, що обгоріла.

Яке рішення має прийняти суд? Який порядок визначення розміру шкоди, заподіяної пожежею в лісі?

38. Лісгосп подав позов до сільськогосподарського підприємства про компенсацію шкоди, заподіяної незаконною заготівлею деревини за межами ділянки, обумовленої в дозволі, а також пошкодженням знаків у лісі, мурашників і лісоочисних каналів. Директор сільськогосподарського підприємства в господарському суді заявив, що підприємство не повинно нести відповідальності за незаконну вирубку лісу, оскільки на таке лісокористування виданий

дозвіл, а за інші дії відповідальності закон не передбачає.

Визначте відповідальність за дані лісопорушення.

Основні нормативні акти

Про рослинний світ: Закон України від 9 квіт. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999 р. – № 22-23. – Ст.198.

Лісовий кодекс України // Там же. – 1994. – № 17. – Ст.99 (зі змін. та доп.).

Правила рубок головного користування в лісах України від 27 лип. 1995 р. // ЗП України. – 1995. – № 10. – Ст.255 (зі змін. та доп.).

Порядок заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України: Пост. Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 1996 р. № 449 // Зб. законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. – 1997. – Т.2. – С.292.

Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству: Пост. Кабінету Міністрів України від 5 груд. 1996 р. № 1464 // ЗП України. – 1996. – № 20. – Ст.577.

Тема 9. ПРАВО ВИКОРИСТАННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ

Завдання

39. У межах мисливських угідь лісгоспу було затримано Шевчука. Протягом кількох років він добув 40 вовчενят, за що систематично одержував винагороду від мисливського господарства. Удома утримував козулю, чорну лелеку, сірого журавля та вухастого їжака. У своїх поясненнях Шевчук заявив, що не вважає свої дії браконьєрством.

Дайте правову оцінку зазначених обставин.

40. У заборонений для полювання час член товариства мисливців Губенко на території мисливського заказника поставив петлю, до якої потрапив лось. Доправити м'ясо додому Губенко не зміг, тому воно стало непридатним до вживання. Після встановлення факту браконьєрства Губенка було оштрафовано і позбавлено права полювання на два роки. Він добровільно сплатив суму компенсації за заподіяну шкоду в розмірі 500 грн, проте вартість м'яса з нього не стягувалась, оскільки воно не було ним використано.

Зробіть висновок у справі. Які території закриті для полювання? Що слід вважати незаконно добутою продукцією полювання?

41. Петров і Шкрабін 2 лютого отримали в мисливському господарстві відстрілочні картки для полювання на зайців, але за межами господарства відстрілили дві козулі. Намагання отримати ліцензії після полювання виявилися марними.

Мисливська інспекція 4 лютого направила матеріали про незаконне полювання до РВВС для вирішення питання про притягнення браконьєрів до кримінальної відповідальності. 31 березня інспекція оштрафувала названих громадян і безоплатно вилучила в них рушниці. У постанові зазначалося, що порушники правил полювання повинні бути покарані. Проте двомісячний термін, установлений для накладання адміністративного стягнення, закінчується. Петров і Шкрабін звернулися до прокурора району зі скаргою на дії інспекції.

Як слід вирішити справу? Який порядок ліцензійного відстрілу тварин?

42. Обласне державне лісогосподарське об'єднання звернулося до суду з позовом на Олійника, який не мав посвідчення мисливця, відповідного дозволу та договору на добування хутрового звіря, проте за час мисливського сезону вполював у мисливських угіддях області 20 норок, хутро яких реалізував поза заготівельними організаціями. Суд у позові відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що відповідач своєчасно, ще до судового розгляду справи, відшкодував об'єднанню вартість незаконно добутої хутровини в сумі 1 тис. грн.

Чи можна погодитися з рішенням суду? Який порядок полювання на хутрового звіря?

43. Управління охорони навколишнього природного середовища області пред'явило в господарський суд позов до сільськогосподарського кооперативу про стягнення 660 грн. за шкоду, заподіяну мисливському господарству внаслідок загибелі диких тварин від наїзду автотранспорту та сільськогосподарських машин під час збирання врожаю. Голова відмовився добровільно сплатити вказану суму, оскільки вважає, що в даному випадку вини господарства нема, бо неможливо попередити загибель диких тварин під час здійснення виробничих процесів і експлуатації транспортних засобів. Управління може звернутися з позовами до конкретних водіїв щодо відшкодування заподіяної ними шкоди.

Як вирішити справу?

44. У мисливських угіддях, розташованих на землях агроспілки, внаслідок недбалого зберігання мінеральних добрив загинув дикий кабан з виводком із п'яти поросят. Агроспілка відмовилася відшкодувати мисливському господарству вартість загиблих тварин, пояснюючи це тим, що протягом кі-

лькох років дикі кабани спричиняли чималу шкоду сільськогосподарським культурам.

Як слід вирішити справу? Чи можлива відповідальність за порушення правил охорони середовища існування диких тварин?

45. Член товариства рибалок Чернов і Савченко, який у ньому не перебуває, під час першотравневих свят із сіткою, вудками, спінінгами та іншими снастями на човні ловили рибу в технічному водоймищі ГЕС. Упіймавши три товстолобики, рибалки відправилися до річки, де виловили три щуки та

5 кг дрібної риби. Потім Чернов і Савченко рибалили в нагульному ставку найблищого риболовецького господарства, де й були затримані інспектором рибоохорони.

Дайте юридичну кваліфікацію діям рибалок і визначте можливі правові наслідки.

46. Інспекція рибоохорони пред'явила братам М. позов про відшкодування заподіяної шкоди внаслідок вилову ними без ліцензії п'яти білуг, семи осетрів, а також заготовлі 5 кг ікри осетрових риб. Кожного з порушників оштрафували, а належні їм човен і мотоцикл мали бути безоплатно вилучені як знаряддя здійснення браконьєрства. Суд не застосував конфіскацію, знизив суму штрафу, а у відшкодуванні заподіяної шкоди відмовив, мотивуючи це тим, що продукція незаконного рибальства була повністю реалізована через торгову мережу, тобто весь прибуток зарахований державі і вся шкода вже компенсована.

Визначте суму шкоди. Чи відповідають закону дії інспекції рибоохорони та рішення суду? Як розв'язати справу?

47. Органами рибоохорони та прикордонниками в Чорному морі було затримано іноземне судно, яке займалося рибальством у водах морської економічної зони України. Під час огляду судна виявлено 6 т цінних видів і 3 т різних водних безхребетних. За це судом був оштрафований капітан судна, а також конфіскована продукція та знаряддя лову. Капітан заявив, що лов провадився з науковою метою і до того ж у водах, які є міжнародними.

Назвіть підстави виникнення права на промислове рибальство у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України. Чи правильно застосовано в даному випадку законодавство?

Основні нормативні акти

Про тваринний світ: Закон України від 13 груд. 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 2. – Ст.47.

Про Червону книгу України: Закон України від 07 лют. 2002 р. // Там

же. – 2002. – № 30. – Ст.201.

Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 трав. 1995 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 21. – Ст.152; 1996. – № 15. – Ст.70; 1997. – № 6. – Ст.49.

Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лют. 2000 р. // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 12. – Ст.442 (зі змін. та доп.).

Інструкція про порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин: Затв. Держкомлісгоспом України від 27 груд. 2000 р. // Там же. – 2001. – № 11. – Ст. 479.

Такси для нарахування розміру стягнення за збитки, заподіяні незаконним добуванням або знищенням диких звірів і птахів (крім видів, занесених до Червоної книги України), їх жител, біотехнічних споруд: Затв. Наказом Мінлісгоспу України та Мінекобезпеки України від 12 берез. 1996 р. // Зб. законодавчих актів про охорону навколишнього природного середовища. – У 3 т. – Чернівці. – 1996. – Т.3. – С. 365.

Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства: Пост. Кабінету Міністрів України від 28 верес. 1996 р. // ЗП Уряду України. – 1996. – № 18. – Ст.516.

Про затвердження порядку здійснення любительського та спортивного рибальства: Пост. Кабінету Міністрів України від 18 черв. 1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 29. – Ст.1099.

Правила любительського і спортивного рибальства: Затв. Держкомрибгоспом України від 15 груд. 1999 р. // Там же. – 2001. – № 38. – Ст.130.

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збору) або знищення цінних видів риб та інших об'єктів водного промислу: Пост. Кабінету Міністрів України від 19 січ. 1998 р. // Там же. – 1998. – № 3. – Ст.96.

Методика розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища // Бюл. нормативних актів міністерств і відомств України. – 1995. – № 10. – С. 107.

Методика розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних живих ресурсів: Затв. Держкомрибгоспом України від 12 лип. 2004 р. № 248/273 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 46. – Ст. 3075.

Правила видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення: Затв. Наказом Мінекології України від 26 трав. 1999 р. № 115 // Там же. – 1999. – № 37. – Ст.1878.

Т е м а 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

З а в д а н н я

48. За результатами комплексної перевірки додержання екологічного законодавства АТ „Цементпром” встановлено, що з моменту приватизації підприємством допускаються систематичні викиди неочищених відходів в атмосферне повітря, система фільтрів, особливо у вечірній та нічний час, відключається з метою заощадження електроенергії. Тільки за останні три місяці кількість викидів зросла у три рази. На вимогу населення органи екологічного контролю анулювали дозвіл на спеціальне видобування корисних копалин, які використовуються в процесі виробництва цементу.

Вважаючи таке рішення незаконним, акціонерне товариство звернулося з позовом до господарського суду.

Вирішіть справу. Який порядок регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами?

49. При в'їзді в м. Харків на особистому автомобілі Сидорова зупинив інспектор ДАІ з метою перевірки вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах автомобіля і шкідливого впливу їх фізичних факторів на атмосферне повітря. За результатами проведених замірів було зафіксовано значне перевищення встановлених нормативів і зроблено припис про внесення за попередній період поточного року платежів за забруднення навколишнього середовища.

Вважаючи такі дії незаконними, Сидоров звернувся до суду з вимогою скасувати зазначений припис, зазначивши при цьому, що на автомобілі встановлено нейтралізатор для знешкодження відпрацьованих газів автомобіля, який тимчасово не використовувався через виникнення крайньої необхідності економії пального.

Яке рішення повинен прийняти суд? Охарактеризуйте особливості охорони атмосферного повітря від викидів транспортних засобів?

50. Під час перевірки дотримання екологічного законодавства на новозбудованій ТЕЦ старший державний інспектор обласного управління центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища зажадав висновків екологічної експертизи, що передували прийманню цього об'єкта в експлуатацію. Ці висновки підприємство йому не надало, посилаючись на їх втрату. Інспектор запросив висновки в державного управління з питань охорони навколишнього природного середовища, яке організувало у свій час її проведення. За даними висновку державної екологічної експертизи в новозбудованому об'єкті бракує достатніх техніч-

них систем, які забезпечували б дотримання встановлених нормативів викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря, відсутня система захисту населення від інших негативних фізичних впливів.

У висновку зазначався термін, згідно з яким необхідно було забезпечити додержання нормативних вимог, давалися конкретні пропозиції щодо техніко-економічного вдосконалення об'єкта.

Як свідчать матеріали прийняття об'єкта в експлуатацію, вказані зауваження було проігноровано замовником експертизи. Старший державний інспектор виніс постанову про припинення експлуатації об'єкта і наклав на його керівника штраф у розмірі 5 тис. грн. ТЕЦ було подано позов до господарського суду про неправомірність накладення стягнення, оскільки на цей час заходи щодо техніко-економічного вдосконалення об'єкта, які були рекомендовані у висновку експертизи, впроваджені на 80%. У зв'язку з несприятливим економічним станом підприємство на цей час не має можливості впровадити останні 20% заходів, але зобов'язується виправити становище протягом трьох місяців.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

51. Група громадян звернулася до обласного управління центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища із скаргою на діяльність спільного українсько-австрійського підприємства „Кріод”. У своїй скарзі вони вказали, що протягом значного часу це підприємство інтенсивно експлуатує технологічне устаткування, забираючи азот з атмосферного повітря. У зв'язку з цим декілька громадян захворіло на астму. Громадяни вимагали заборонити діяльність СП „Кріод”. На подану скаргу громадян обласне управління центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища відповіло, що необхідно додатково надати документи, які підтверджували б наявність причинного зв'язку між діяльністю підприємства та їх хворобою.

Надайте письмову консультацію. Який порядок та умови відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю громадян у зв'язку із забрудненням атмосферного повітря?

52. Сільськогосподарське підприємство звернулося до господарського суду з позовом до заводу „Хімреактив” про відшкодування збитків, завданих викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря, внаслідок яких було знищено

5 га плодово-ягідних дерев. Представник заводу проти позову заперечував, стверджуючи, що їх підприємство має всі передбачені проектом вводу в експлуатацію очисні споруди, і таким чином, їх діяльність не спричиняє шкоди атмосферному повітряю.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте особливості відповідальності за

шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря.

53. Міська рада звернулася до господарського суду з позовом до ТОВ „Агроспец” про відшкодування збитків, заподіяних природному парку (пошкодження дерев на площі 0,20 га) у результаті забруднення підприємством атмосферного повітря, у сумі 3 тис. грн. ТОВ „Агроспец” проти позову заперечувало, посилаючись на те, що підприємство отримало дозвіл на виготовлення агрохімікатів і дотримується всіх встановлених технічних нормативів. У зв’язку з цим викиди, які здійснюються підприємством в атмосферне повітря, не могли спричинити зазначену шкоду рослинності.

Крім того, ТОВ „Агроспец” звернулося до НДІ з проблем екології, фахівці якого підготували експертний висновок щодо відповідності екологічному законодавству діяльності підприємства.

Представник міськради надав до суду документи, які засвідчували факт того, що ТОВ „Агроспец” розпочало свою діяльність без проектування та попереднього її узгодження з органом екологічного контролю.

Проаналізуйте доводи сторін. Зробіть висновок по справі.

Основні нормативні акти

Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції від 21 черв. 2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 252.

Перелік найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню: Пост. Кабінету Міністрів України від 29 листоп. 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 49. – Ст. 2187.

Інструкція про порядок та критерії взяття на державний облік об’єктів, які справляють або можуть справляти шкідливий вплив на здоров’я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря // Наказ Мін-екології від 10 трав. 2002 р. // Там же. – 2002. – № 22. – Ст. 1074.

Про порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого рівня впливу фізичних і біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря: Пост. Кабінету Міністрів України від 13 берез. 2002 р. // Там же. – 2002. – № 12. – Ст. 572.

Про порядок розроблення і затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря: Пост. Кабінету Міністрів України від 13 берез. 2002 р. № 299 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 12. – Ст. 571.

Про порядок розроблення та затвердження нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел забруднення атмосферного повітря: Пост. Кабінету Міністрів

України від 13 берез. 2002 р. № 303 // Там же. – 2002. – № 12. – Ст.575.

Порядок визначення величин фонових концентрацій забруднюючих речовин в атмосферне повітря: Наказ Мінекології від 30 серп. 2001 р. // Там же. – 2001. – № 33. – Ст. 1575.

Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, завданих державі внаслідок наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря // БНА України. – 1995. – № 10. – С. 129.

Т е м а 11. ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ

З а в д а н н я

54. Громадські природоохоронні організації звернулися до адміністрації області з пропозицією заснувати на території області заповідник, заказник, національний природний парк, парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва та деякі інші заповідні території.

Чи має право на це адміністрація області? Який порядок і умови їх організації та заснування? Дайте класифікацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду?

55. Директор Українського науково-дослідного інституту тваринництва зажадав від дирекції заповідника Асканія-Нова передати частину його території для використання в господарських цілях. Крім того, він дав розпорядження чабанам випасати худобу і проводити сінокосіння у степовій зоні заповідника. Для заготівлі сіна використовувалася сільськогосподарська важка техніка. Унаслідок цього було пошкоджено степові ґрунти, винищено реліктові види рослин, зруйновано місця перебування диких тварин і гніздування птахів, частина з яких загинула під час сінокосіння, випасу худоби і руху сільгосптехніки.

Охарактеризуйте правовий режим заповідника. Дайте правову оцінку розпоряджень і дій директора та чабанів.

56. Директор інституту тваринництва організував колективне полювання на території біосферного заповідника та його буферній зоні, використовуючи нарізну зброю, стрільбу з-під фар вночі, а також собак, що охороняють худобу інституту.

Визначте правовий режим біосферних заповідників та їх зон, а також юридичну відповідальність за його порушення. У чому полягають особливості діяльності біосферних заповідників?

57. Напередодні Нового року Марков зрубав блакитну ялинку в ботанічному саду, а Назаров – таку ж ялинку на території національного природ-

ного парку, за що вони були затримані робітниками міліції та оштрафовані. У той же час державтоінспекцією був затриманий Сидоренко, який на особистому транспорті привіз на базар смереки, зрубані в заповіднику.

Визначте відповідальність винних за ці дії.

58. У зв'язку з нестачею пасовищ для худоби сільськогосподарського підприємства адміністрація області вилучила для цього 5 га сіножатей сусіднього заповідника. Адміністрація району, у свою чергу, дозволила громадянам випас худоби і сінокосіння на території заповідника та його охоронній зоні, а також заготівлю лікарських рослин, ягід, плодів і деревини. Деякі громадяни почали з дозволу адміністрації району та області дачне будівництво, садівництво та городництво. Дирекція заповідника звернулася зі скаргою до прокурора.

Зробіть висновок щодо законності дій адміністрації області й району та громадян щодо використання території заповідника і його охоронної зони. Яка відповідальність передбачена чинним законодавством за такі дії?

59. Суд вирішив стягнути з Мирного шкоду за незаконну рубку дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, на території заповідника на користь заповідника. Розмір шкоди обчислено за таксою, що передбачає майнову відповідальність за рубку в лісах першої групи. Крім того, за пошкодження мурашників і трав'яного покриву на нього було накладено штраф дирекцією заповідника. Заготовлену деревину Мирний використав на будівництво свого будинку, а частину продав.

Зробіть висновок. Які особливості обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд України?

60. Директор Київського зоологічного парку звернувся до Державної податкової адміністрації м. Києва з запитаннями, чи можна передавати в оренду землі зоологічного парку та інших природно-заповідних територій і чи звільняються вони при цьому від сплати земельного податку.

Складіть письмову відповідь на дані запитання.

О с н о в н і н о р м а т и в н і а к т и

Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 черв. 1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 34. – Ст.502.

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Пост. Кабінету Міністрів України від 21 квіт. 1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – Чис. 16. – Ст.600.

Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних

ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: Інструкція: Затв. Наказом Мінекобезпеки України від 11 трав. 1994 р. // Зб. законодавчих актів про охорону навколишнього природного середовища. – У 3 т. – Чернівці. – 1996. – Т.3. – С. 65.

Про порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення :Інструкція: Затв. Міністерством охорони навколишнього природного середовища України від 11.05.1994 р. // Зб. законодавчих актів про охорону навколишнього природного середовища. – У 3 т. – Чернівці. – 1996. – Т.3. – С. 64.

Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р. // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005.– № 1. – С. 9.

Про екологічну мережу України: Закон України від 24 черв. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 45. – Ст.502.

Про Червону книгу України: Закон України від 07 лют. 2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 30. – Ст.201.